

Pracę tę powinni obowiązkowo przestudiować autorzy adaptacji śpiewów chorałowych w planowanej edycji nowego mszału w języku polskim. Bardzo dobrze się stało, że ks. Adamko jest aktualnie zaangażowany w przygotowanie nowego słowackiego śpiewnika liturgicznego, kierowane przez Słowacką Akademię Nauk w Bratysławie. Jego zaangażowanie dobrze rokuje tej edycji.

Ks. Antoni Reginek

Cesare Bissoli, „*Va' e Annunzia*” (Mc 5,19). *Manuale di catechesi biblica* (seria: „Dizionari e Manuali”), ElleDiCi, Leumann (Torino) 2006, ss. 308. ISBN 88-01-03395-8.

Czterdziesta rocznica ogłoszenia konstytucji *Dei Verbum* (1965–2005) stała się okazją do opublikowania wielu cennych prac teologicznych, w tym praktycznego podręcznika katechezy biblijnej. Ojcowie Soboru sformułowali przecież szereg postulatów duszpasterskich, zawartych zwłaszcza w VI rozdziale tejże konstytucji. Wciąż świeżo brzmią wskazania, by udostępnić wiernym wyniki fachowych badań egzegetyczno-teologicznych, nowe przekłady ekumeniczne Biblii z języków oryginalnych, jak też nieodzowne pomoce i komentarze o charakterze kerygmaticzno-katechetycznym.

Takim praktycznym *itinerarium* może okazać się najnowszy podręcznik włoskiego profesora katechetyki z Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie – Cesare Bissoli SDB. Autor urodził się w Bussolengo (Verona). Bardzo wczesnie odkrył swoje salezjańskie powołanie. W szkołach św. Jana Bosko otrzymał staranne wykształcenie filozoficzne i teologiczne. Uzyskał również licencjat z egzegezy biblijnej na Papieskim Instytucie Biblijnym. Od 1978 roku prowadził zajęcia z katechezy biblijnej na Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim. W latach 80 i 90-tych był sekretarzem Międzynarodowej Komisji Katechetycznej i konsultantem watykańskiej Kongregacji ds. Duchowieństwa. Jest członkiem Europejskiej Ekipy Katechetycznej i Europejskiego Forum Nauczycieli Religii. Obecnie pełni też funkcję koordynatora włoskiego Apostolatu Biblijnego w Rzymie. Stale współpracuje z liczącymi się czasopismami, wśród których są m.in.: „Orientamenti Pedagogici”, „Dossier Catechista, Catechesi”, „L’Ora di Religijne”, „Note di Pastorale”. Jest autorem wielu publikacji biblijnych i pedagogiczno-katechetycznych¹, współredaktorem *Dyktorium Ogólnego o Katechizacji* (1997).

¹ Por. *La Bibbia nella catechesi. Problemi e orientamenti*, Leumann (Torino) 1972; *Bibbia e educazione*, Roma 1981; *La Bibbia nella scuola*, Brescia 1982; *Guida alla lettura della Bibbia*, Leumann (Torino) 1985; *L’apostolato biblico in Italia oggi. Vademecum*, Leumann (Torino) 1996; *Giovani e Bibbia. Per una lettura esistenziale della Bibbia nei gruppi giovanili*, Leumann

Najnowszy podręcznik katechezy biblijnej, który ukazał się w prestiżowej serii Instytutu Katechetycznego Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego, jest użytecznym narzędziem, zwłaszcza dla studentów teologii, katechetów, nauczycieli i animatorów grup biblijnych.

W pierwszym rozdziale autor proponuje całościowe spojrzenie na drogę formacji biblijnej, w związku z tym najpierw stara się odpowiedzieć na kilka zasadniczych pytań: Co oznacza dwumian Biblia i katecheza? Jakie są podstawowe źródła, z których katecheza czerpie swoje inspiracje? Na jakie istotne (węzłowe) kwestie wskazują życiowe doświadczenia? Jaki jest całościowy projekt formacji biblijnej? Jakie są poszczególne etapy tej drogi?

W drugim rozdziale, „Biblia w historii katechezy”, autor omawia poszczególne etapy rozwoju katechezy biblijnej: od katechezy z czasów Jezusa, poprzez okres wczesnochrześcijański, czasy Ojców Kościoła, Średniowiecze, aż po współczesność. Trzeba zauważyć, że dopiero po II Soborze Watykańskim badania dotyczące relacji między Biblią a wychowaniem nabrały zupełnie nowej jakości i ekspresji.

Trzeci rozdział podejmuje zagadnienie fenomenu biblijnego i współczesnej problematyki biblijnej. W centrum badań znajduje się problem relacji między Biblią a ludem Bożym, następnie podjęte są zagadnienia dotyczące doświadczenia biblijnego, pozytywnych aspektów hermeneutyki, zasadniczych trudności, luk i zniekształceń. Istotne są w tym miejscu wskazania Magisterium Kościoła na temat roli Biblii w katechezie, skrzętnie wydobyte ze skarbca Urzędu Nauczycielskiego.

Czwarty rozdział wskazuje na Biblię w kontekście teologiczno-eklezyjalnym, tzn. stara się odpowiedzieć na pytanie: Jak chrześcijanie odkrywają Biblię we wspólnocie Kościoła? Autor wyróżnia następujące zagadnienia: wsłuchiwanie się w doświadczenia, źródła teologiczne, perspektywa spotkania, praktyczne zastosowanie tekstów biblijnych w katechezie.

Piąty rozdział dotyczy wskazań egzegetycznych w ramach procesu katechetycznego: Dlaczego Biblia przekazuje właśnie takie orędzie? Jaki jest pełny sens orędzia biblijnego? Autor wprowadza czytelników w istotne doświadczenia opisane na kartach Pisma Świętego, uczy wsłuchiwać się w nie i umiejętnie prowadzić po drogach Biblii. Jest to swoistego rodzaju przewodnik (dziennik podróży). Pytania zasadnicze brzmią następująco: Co jest sercem lub centrum Biblii? (mapa); Co Biblia mówi do nas? (orędzie); Jak Biblia się wyraża? (wypowiada swoje poglądy; model ekspresji); Jak stawiać czoło trudnym kartom Biblii?

W szóstym rozdziale autor pragnie odpowiedzieć na pytanie: Co Biblia mówi do człowieka dzisiaj? Jak należy aktualizować orędzie biblijne? Jak słowo Boże

(Torino) 1997; *Un anno con la Parola di Dio*, Leumann (Torino) 1997; *Viaggio dentro la Bibbia. Corso biblico per catechisti, insegnamenti di religione, operatori pastorali*, Leumann (Torino) 1997; *Una Bibbia sempre givane. Tracce per un incontro*, Leumann (Torino) 1998; *Maestro, dove abiti? Itinerari givani con il Vangelo*, Leumann (Torino) 2002; *Bibbia nella catechesi perché e come* (współautor G. Morante), Leumann (Torino) 2004.

aktualizuje się w życiu współczesnych chrześcijan? W tym kontekście istotne jest stosowanie właściwych metod i podejść do interpretacji Biblii w Kościele: historia i krytyka (diachronia), lingwistyka (synchronia) i nauki humanistyczne (kontekstualność).

Siódmy rozdział zajmuje się dydaktyką biblijną w katechezie. Trudne zagadnienia dydaktyczne podzielono na trzy sekcje: 1) spojrzenie na aktualną sytuację w dydaktyce biblijno-katechetycznej; 2) refleksja dydaktyczna zaczerpnięta ze spotkania pomiędzy podmiotem a tekstem; 3) wskazania dla komunikacji biblijnej w specyficznych obszarach (parafia/wspólnota a szkoła).

Ostatni, ósmy rozdział, wskazuje na potrzebę formacji biblijnej katechetów oraz daje propozycje drogi formacyjnej. Tytuł rozdziału „Katechista biblijny i jego formacja” wskazuje na całościowe ujęcie problematyki biblijnej aktywności nauczycieli i wychowawców, ich kompetencji i sugerowanych im konkretnych propozycji formacyjnych. Wykaz pomocy formacyjnych uwzględnia zasady interpretacji stosowane przez egzegezę katolicką, dobór perykop do wieku uczniów i aktualizacji orędzia biblijnego w katechezie. Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae* wyraźnie zaleca katechezę „wierną Bogu i człowiekowi” (nr 55), tzn. uwzględniającą naturę Biblii oraz uwarunkowania i problemy katechizowanych.

Podręcznik Bissoliego ubogacony jest wieloma schematami, tabelami, wykresami i pomocami graficznymi, które ułatwiają odbiór zawartej w nim treści oraz pomagają zapamiętać najważniejsze kwestie. Całość wzbogacają cenne dla pogłębienia (*per l'approfondimento*) uzupełnienia historyczne, pedagogiczne i katechetyczne, umieszczone przy końcu każdego rozdziału, jak też wykaz tekstów, pomocy katechetycznych i literatura w różnych językach (s. 299, 300). Trzeba też podkreślić komunikatywny język i poprawny styl literacki autora, co nie często się zdarza w tego typu publikacjach.

Dydaktyka biblijna pragnie określić wychowawcze oddziaływanie Boga, które rozgrywa się jako swoistego rodzaju misterium zaplanowane przez Niego i skierowane ku ostatecznej perspektywie. Biblia nie jest zatem podręcznikiem nauk wychowawczych. Nie daje uporządkowanego schematu wychowawczego, a raczej serię faktów, wydarzeń, pouczeń, rad, zachęt. Stąd wielu współczesnych pedagogów boi się „tracić czas” na korzystanie z Pisma Świętego, ponieważ chciałoby raczej pewnej logicznej i uporządkowanej syntezy typu katechetycznego. „Odkrywamy ją – przekonuje kard. Martini – wtedy, kiedy się zanurzamy w orędziu Biblii. Nie jest to więc porządek logiczny czy tematyczny, ale «porządek życia», tak jak istnieje porządek i korelacja pomiędzy różnymi przejawami biologicznymi w ludzkim organizmie”². Zaszczytnym zadaniem nauczania katechetycznego jest czytanie i wyjaśnianie „Słowa Bożego: «Słowa nie spisane-go, ale Słowa Wcielonego i żywego»” (św. Bernard z Clairvaux; por. KKK 108).

² C.M. Martini, *Itinerari educativi*, Milano 1988, s. 25, 26.

Nauczanie więc katechetyczne to odkrywanie kerygmatu biblijnego, zamierzonej przez autora natchnionego prawdy Pisma. Wskazania pedagogiczne Biblii muszą być poddane krytycznej ocenie w oparciu o egzegezę, by odkryć i określić istotne motywacje, którymi się inspirowały. Nie należy ich traktować jako swoistego rodzaju gotowych „recept” (metodologii postępowania). W Piśmie Świętym odkrywamy jednak pozytywny i realny wymiar wychowania, spoglądając na Boga Wychowawcę swego ludu (por. Pwt 32,1-13; Prz 3,11-12; Mt 23,8-10). On wskazuje na biblijną „bramę” edukacji – ciasną i wąską, a jednocześnie obiecuje perspektywę „drogi, która prowadzi do życia” (Mt 7,14; KKK 1696).

Benedykt XVI, podczas spotkania z uczestnikami rzymskiego Kongresu, upamiętniającego 40-tą rocznicę opublikowania konstytucji o Objawieniu Bożym, wyraził wdzięczność za to, że

w ostatnich latach, również dzięki bodźcowi, jakim była konstytucja dogmatyczna *Dei Verbum*, bardziej została doceniona podstawowa wartość słowa Bożego. Zrodziło to odnowę życia Kościoła, przede wszystkim w kaznodziejstwie, katechezie, teologii, duchowości i działalności ekumenicznej. Kościół musi nieustannie odnawiać się i odmładzać, a słowo Boże, które nigdy się nie starzeje ani się nie wyczerpuje, jest najlepszym środkiem służącym tej odnowie”. [Papież potwierdził to w pierwszym swoim Orędziu na Światowy Dzień Młodzieży, gdzie zaapelował o ścisłą zażyłość z Biblią,] ażeby była ona niczym kompas wskazujący drogę [...]. Czytanie, studiowanie i rozważanie Słowa [przekonywał papież] powinno znaleźć wyraz w życiu, odznaczającym się konkretną wiernością Chrystusowi i Jego nauce³.

W tej wędrówce nie tylko młodzi potrzebują dobrych nauczycieli i wartościowych przewodników.

Ks. Jan Kochel

Krzysztof Gózdź, *Teologia człowieka. Z najnowszej antropologii niemieckiej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, ss. 565, ISBN 83-7363-400-2.

Antropologia oznacza refleksję nad człowiekiem, który w swej głębi i złożoności jest tajemnicą. Jest nie tylko ciałem, ale także duchem; nie tylko istotą indywidualną, ale i społeczną. Istnieje w relacji do Boga, innych osób ludzkich,

³ Benedykt XVI, *Słowo Boże źródłem odnowy Kościoła*. Przemówienie do uczestników kongresu z okazji 40. rocznicy ogłoszenia soborowej Konstytucji „*Dei Verbum*”, „*L'Osservatore Romano*” (wyd. polskie) 2005, nr 11/12, s. 24, 25; tenże, *Twoje słowo jest lampą dla moich kroków i światłem na mojej ścieżce* (Ps 119 [118], 105). Orędzie Ojca Świętego na XXI Światowy Dzień Młodzieży 2006 r., „*L'Osservatore Romano*” (wyd. polskie) 2006, nr 4, s. 7.